Сборник рассказов «Восток, Запад» не столько декларирует выход из ситуации, сколько предлагает взглянуть на целостность каждого из миров и, самое главное, их представителей при сохранении/не пересечении границы. Не случайно в рассказах Рушди вопрос сосуществования двух культур рассматривается как с точки зрения психологической и социальной, так и с философской точки зрения. В целом потребность в «другом» существует внутри каждой культуры: Восток тянется к Западу, а Запад – к Востоку, при этом полюса не только притягиваются, но и отталкиваются. Автор ни в коей мере не отвергает значение и важность диалога, он лишь рассматривает возможность его реализации.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Салганик М. О благотворности сомнений. Сальман Рушди – «Стыд» и другие романы./ Иностранная литература. - № 9. – М.: Известия, 1989. – С. 225-233.
2. Есин А.Б. Принципы и приемы анализа литературного произведения: Учебное пособие. – 3-е изд. – М.: Флинта, Наука, 2000. – 248 с.
3. Rushdie S. East, West. – London: Vintage, 1995. – 216 p.
4. Шмид В. Нарратология. – М.: Языки славянской культуры, 2003. – 312 с.

УДК 811.111’37

МЕТОНІМІЧНІ ПЕРЕНОСИ ІМЕННИКІВ В ТЕМАТИЧНІЙ ГРУПІ “ТЕКСТИЛЬ ТА ВИРОБИ З ТЕКСТИЛЮ” В АНГЛІЙСЬКІЙ І УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

А.В. Ярмак, А.Г. Удинська

Резюме. У даному дослідженні розглядається метонімічні переноси в тематичній групі “Текстиль та вироби з текстилю ” в англійській та українській мовах. Встановлені основні типи, підтипи та моделі метонімічного переносу, а також їхні кількісні характеристики.

Ключові слова: метонімічний перенос, вторинна номінація, класифікація.

1.Проблема значення слова залишається актуальною у сучасній лінгвістиці. Ще з давніх часів метонімічні та метафоричні переноси називали «прикрасами мовлення». Але метонімія завжди знаходилась в тіні своєї супутниці – метафори. У різні часи метонімічні переноси розглядалися на матеріалі різних мов, однак, вивчення метонімії у не близькоспоріднених мовах не має системного характеру, а дослідження метонімічного переносу іменників у зазначеній тематичній групі в англійській і українській мовах раніше не проводилось.

Об’єктом пропонованого дослідження є метонімічні переносі іменників в тематичний групі “Текстиль та вироби з текстилю” в англійській і українській мовах, напр.: англ. *pinstripe* ‘тканина в тоненьку полоску’ → *pinstripe* ‘костюм, вироблений з цієї тканини’, укр. *єдваб* ‘сорт коштовної шовкової тканини’ → *єдваб* ‘вироби з цієї тканини’. Матеріал дослідження становлять 119 одиниць (72 в англійській та 47 в українській), дібраних шляхом суцільної вибірки з лексикографічних джерел.

В даній роботі за основу береться визначення М.Я. Біч, згідно з яким метонімією називається перенесення найменування за суміжністю, логічну основу якого становить входження обсягу одного поняття в обсяг іншого, на підставі психологічних асоціацій, що відображають об’єктивно існуючі просторові, темпоральні, каузальні, кількісні, а також атрибутивні зв’язки між предметами та явищами [1: 5]. Метонімія також належить мові, забезпечує її розуміння та дозволяю сконцентруватись на тому, що позначається [2: 62].

2. У лінгвістиці вже здійснювались спроби класифікувати метонімічні переноси ─ метонімічні переноси розглядались на матеріалі англійської [3], німецької[4], іспанської [1], турецької [5]та російської[6] мов.

2.1. Г.Пауль виділяє шість типів метонімічного переносу 1) "ціле може бути замінено частиною, яка складає характерну приналежність цілого " (*вітрило* замість *корабля*); 2) "найменування квітів використовується для найменування усієї рослини " (*Dorn* ‘колючка’ → ‘терник’); 3) " предмет позначається через інший пов’язаний із ним предмет" (нім. *Rottkäpchen* ‘червоний капелюшок’); 4) "найменування міста використовується на позначення тих, хто там живе або працює " (*місто, країна*); 5) "духовні переживання позначаються за допомогою рефлекторних рухів, які їх супроводжують " (*тремтіти*); 6) "найменування предметів, за допомогою яких щось виробляється, можуть виступати на позначення виробленого " (*Zunge* ‘язик, мова’, *Hand* ‘рука’ ‘почерк’) [4: 97].

2.2. Оригінальна класифікація була запропонована Г.Н.Поспєловим в його роботі, вона ґрунтується на протиставленні якісної (власне метонімії) та кількісної (традиційної) метонімії, або інакше кажучи, синекдохи. До першої групи відносяться метоніми місця, часу, а також моделі метонімічних переносів, які ґрунтуються на асоціації ознаки предмета та предмета, якому властива ця ознака. Різниця між метонімією и синекдохою в цій класифікації базується на тому, що у випадку із синекдохою заміщення йде лінією кількісниз зв’язків та відношень, а при метонімії − лінією якісних [7: 61].

3.1. В дослідженні за основу береться класифікація, запропонована С.С. Масловою-Лашанською на матеріалі шведської мови [8: 147-148]. Основні типи метонімічних переносів співпадають в різних мовах, що вказує на універсальний характер метонімії. В англійській і українській мовах метонімічні переноси досліджуваної тематичної групи реалізуються в межах каузального, атрибутивного, синекдохічного, а також локального типів.

3.1.1. Каузальний тип переносу значення зумовлений причинно-наслідковим зв’язком та асоціаціями між концептами дії, суб’єкта, об’єкта, інструмента, за допомогою якого виконується дія, та результата дії. В тематичній групі “Текстиль та вироби з текстилю” каузальний тип метонімічного переносу в англійській мові розподіляється на два підтипи: “інструмент → результат”, а також “процес → результат”. До складу підтипу “інструмент → результат” входять дві двонаправлені моделі: “тканина ↔ предмет одягу, виготовлений з цієї тканини” (20 одиниць), напр.: англ. *mackintosh* ‘непромокальне пальто’ → *mackintosh* ‘тканина, з якої виготовляється непромокальне пальто’, а також модель “матеріал → тканина, виготовлена з цього матеріла”, напр.: англ. *nylon* ‘нейлон’ → *nylon* ‘ нейлонова тканина’(5 одиниць). Під двоспрямованою моделлю маються на увазі моделі, в яких напрямок зміни значень може взаємозамінюватись.

В українській мові цей тип переносу включає до свого складу модель “тканина ↔ предмет одягу, виготовлений з цієї тканини” та представлений 24 одиницями, напр.: укр. *глазет* ‘сорт парчі з витканими золотими узорами → *глазет* ‘одяг з такої парчі’. В англійській мові підтип “процес → результат” представляється моделлю “дія → предмет одягу” (2 одиниці), напр.: англ. *crochet* ‘плетіння гачком’ → *crochet* ‘одяг, сплетений гачком’. У досліджуваному корпусі української мови було виділене лише одне узуально закріплене значення, яке відноситься до підтипу “процес → результат”, саме тому він виділяється як нерегулярний перенос: укр. *вишивання* ‘процес вищивання’ → *вишивання* ‘вишитий на одязі візерунок’. Модель “тканина ↔ предмет одягу, виготовлений з цієї тканини” є найпродуктивнішою і в англійській, і в українській мовах, що пояснюється великою кількістю найменувань тканин в обох досліджуваних мовах та високим рівнем розвитку текстильної промисловості в країнах,

мови яких досліджуються. У той же час модель “дія → предмет одягу” є найменш продуктивною в англійській мові.

3.1.2. Систему атрибутивного типу метонімічного переносу складають зв’язки між ознакою та об’єктом, що володію цією ознакою. Атрибутивний тип переносу в англійській мові поділяється на два підтипи “об’єкт → ознака” і “ознака → об’єкт”. Підтип “об’єкт → ознака” складає модель “людина → предмет одягу” (15 одиниць). Варто відзначити, що в англійській мові ця модель є двоспрямованою, тобто в деяких прикладах предмет одягу може використовуватись для позначення людини, що носить цей одяг, тобто спостерігається напрямок зміни значень, напр.: англ. *babushka* ‘жінка похилого віку’ → *babushka* ‘хустка, котру носять жінки похилого віку’, *deerstalker* ‘капелюх, який носять мисливці на оленів’ → *deerstalker* ‘мисливець на оленів’. Підтип “ознака → об’єкт” представлений моделлю “колір → одяг цього кольору”, до складу якої входять 5 одиниць: англ. *purple* ‘фіолетовий колір’ → *purple* ‘одяг фіолетового кольору’. В українській мові цей тип переносу представлений моделлю “людина → предмет одягу”, що відноситься до підтипу “об’єкт → ознака” який представлений лише 3 метонімами: укр. *повзунок* ‘немовля’ → *повзунок* ‘одяг для немовляти’. В українській мові ця модель є найменш продуктивною.

3.3. Синекдоха розглядається як окремий тип переносу, не пов'язаний із метонімією, але відносини між об’єктами базуються на суміжності, тому синекдоха розглядається як один із видів метонімії. Цей тип переносу в досліджуваній тематичній групі реалізується двома підтипами: в обох досліджуваних мовах підтип “ціле → частина” складається з моделі “звір → хутро (шерсть) цього звіра”, напр.: англ. *ermine* ‘горностай’ → *ermine* ‘хутро горностая’, укр. *вігонь* ‘південноамериканська тварина з роду лам’ → *вігонь* ‘високоякісна м’яка шерсть цієї тварини’. Ця модель представлена 16 одиницями в англійській мові та 15 одиницями в українській мові. Цей підтип визначається як дедуктивний спосіб зображення дійсності: рух думки від спільного до окремого. Підтип “частина → ціле”, до складу якого входить модель “частина предмета одягу → предмет одягу” в даній тематичній групі реалізується лише в англійській мові та представлена 3 одиницями, напр.: англ. *polo neck* ‘високий загорнений комір → *polo neck* ‘светр з таким коміром’.

3.4. Локальний тип метонімічного переносу представлений системою локальних зв’язків та ґрунтується на інакомовному позначенні явищ за допомогою найменування місця, розташування чи сфери життя, де вони існують чи знаходяться. В межах цього типу можна виділити підтип “місце → об’єкт”, який представлений моделлю “частина тіла → частина одягу, що прикриває цю частину тіла”, напр.: англ. *leg* ‘нога’ → *leg* ‘частина одягу, що прикриває ногу’, укр. *плече* ‘частина тулуба від шиї до руки’ → *плече* ‘частина одягу, що прикриває тулуб від шиї до руки’. Ця модель представлена 5 одиницями в англійській мові та 4 в українській. В англійській зустрівся нерегулярний перенос *corsage* ‘корсаж’ → *corsage* ‘букетик на корсажі жіночої сукні’. Невелика кількість метонімічних переносів цього типу зумовлюється невеликою кількістю найменувань частин тіла в обох мовах.

4. Результати проведеного дослідження дозволяють зробити такі висновки:

4.2 В обох мовах метонімічні переносі іменників в досліджуваній тематичній групі реалізуються в межах чотирьох типів: каузального, атрибутивного, синекдохічного і локального. До подібностей також можна віднести те, що у кількісному відношенні в обох мовах переважає модель “тканина ↔ предмет одягу, виготовлений з цієї тканини”.

4.2. Кількість метонимів в англійській мові значно переважає у порівнянні з українською (72 та 47 одиниць відповідно, див. таблицю 1)

Таблиця 1

Метонімічні переноси іменників в тематичній групі «Текстиль та вироби з текстилю» в англійській та українській мовах

Модель	Англійська мова (72)	Українська мова (47)
1. Каузальний тип	27	24
1.1. Тканина ↔ предмет одягу з цієї тканини	20 (27.7%) *crape* ‘креп’ → *crape* ‘траурна вуаль’	24 (51%) *глазет* ‘сорт парчі з витканими золотими або срібними узорами’ → *глазет* ‘одяг з такої парчі’
1.2. Матеріал → тканина, виготовлена з цього матеріалу	5 (6.9.%) *nylon* ‘нейлон’ → *nylon* ‘нейлонова тканина’	-
1.3.Дія → предмет одягу	2 (2.7%) *crochet* ‘вязание крючком’ → *crochet* ‘связанные крючком вещи’	-
2. Атрибутивний тип	20	3
2.1. Людина ↔ предмет одягу	15 (20.8%) *babushka* ‘жінка похилого віку’ → *babushka* ‘хустка, яку носять жінки похилого віку’	3 (6.3%) *амазонка* ‘жінка-вершник’ → *амазонка* ‘жіноча довга сукня спеціального крою для їзди верхи’
2.2. Колір → одяг цього кольору	5 (6.9.%) *purple* ‘фіолетовий колір’ → *purple* ‘одяг фіолетового кольору’	-
3.Синекдоха	19	15
3.1. Тварина → хутро(шерсть) цієї тварини	16 (22.2%) *ermine* ‘горностай’ → *ermine* ‘хутро горностая’	15 (31.9%) *єнот* ‘невеликий хижий звір’ → *єнот* ‘хутро цього звіра’
3.2. Частина предмета одягу → предмет одягу	3 (4.1%) *polo neck* ‘високий загорнений комір’ → *polo neck* ‘светр з таким коміром’	-
4. Локальний тип	5	4
4.1. Частина тіла → частина одягу, що прикриває цю частину тіла	5 (6.9.%) *leg* ‘нога’ → *leg* ‘частина одягу, що прикриває ногу’	4 (8.5%) *плече* ‘частина тулуба від шиї до руки’ → *плече* ‘частина одягу, що прикриває тулуб від шиї до руки’

Кількісну перевагу метонімічних переносів в англійській мові можна пояснити екстралінгвістичними факторами, в першу чергу, історичними. Швидкий розвиток промисловості у Сполученому Королівстві почався після буржуазної революції сімнадцятого століття, що спричинило появу великої кількості нових значень. Розвиток текстильної промисловості на території України почався набагато пізніше, що пояснює значно менший обсяг одиниць цієї групи із вторинно-розвинутим значенням.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бич М.Я. Метонимическое использование имён собственных в современном русском, испанском и английском языках (на материале газетных текстов): Автореф. дис … канд.фил.наук. – СПб., 1995. – 18 с.

2. Лакофф, Дж. Метафоры, которыми мы живем / Дж. Лакофф, М. Джонсон: пер. А.Н. Баранова. – М., 2008. – 62 с.

3. Бондаренко М.В. Типы метонимического переноса и проблема их системного описания: Автореф. дис. … канд.филол. наук. – Л., 1980. – 17 с.

4. Пауль Г. Принципы истории языка. – М.: Изд-во иностр. лит-ры, 1960. – 500 с.

5. Udinskaya A. Metonymic Transfers in the English, Turkish and Ukrainian Languages // Semantik und Pragmatik im Spannungsfeld der germanistischen und kontrastiven linguistic. – Donezk: Nationäle Universität Donetzk, 2012. – 253 S.

6. Бирих А.К. Метонимия в современном русском языке(семантический и грамматический аспекты). – München : Sagner, 1995. – 191 с.

7. Поспелов Г.Н. Художественная речь. – М.: Изд-во Московского университета, 1974. – 236 с.

8. Маслова-Лашанская С.С. Лексикология шведского языка. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1973. – 288 с.